Tipuri de glose în *Biblia de la Blaj* (1795)*

Ana Catană-Spenchiu
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi

Abstract: The Bible of *Blaj* (1795) is caracterised by an important number of 1631 of glosses, consisting in explinations of words or expressions. In this way, the Romanian translator, Samuil Micu, could inform the possible readers about some unknown realities and costums but, in the same time, could offer a second translation of a line. The first part of this paper is a description of the gloss translation and the second part deals with a classification of this notes.
Keywords: *Bible*, notes, translation, classification.

1. Note introductive

Tehnică de traducere facultativă, utilizată mai ales în traducerile biblice, glosarea a răspuns în decursul timpului necesităţilor de motivare şi exprimare ale traducătorilor. O traducere însoţită de note marginale sau de subsol provenea din dorinţa de a depăşi literalitatea, făcând înţeleasă cititorilor modalitatea de expresie şi gândire precum şi tradiţia textului sacru. Critica traductologică face distincţie între traducător şi revizor, chiar dacă în trecut aceste activităţi se puteau suprapune cu uşurinţă. Oricare ediţie a Sfintei Scripturi a putut suferi revizuiri succesive, iar ceea ce poate apărea ca fiind nota traducătorului sau o opţiune de traducere să reprezinte, de fapt, contribuţia şi tehnica unui revizor anonim. Întrucât, în multe cazuri, predosloviile textelor biblice sunt incomplet păstrate şi informaţiile privitoare la glosator sunt insuficiente, rămân necunoscute pentru receptori date precum: textul-sursă sau sursele după care s-a realizat revizia, gradul de intervenţie în redactarea notelor traducătorului şi, mai ales ale revizorului.

Destul de variate şi numeroase, glosele permit cititorului să se facă distincţie între vocea textului şi cea a traducătorului, fiind considerată, în general, cea mai adecvată strategie de traducere în cazul unor abordări literale[1]. Pornind de la studiul lui G. Genette, *Palimpsestes*, din 1982, Eugen Munteanu încadrează glosele alături de

* Acest articol a fost realizat în cadrul proiectului POSDRU/88/1.5/S/47646. Textul a fost publicat cu unele modificări cu titlul *Strategii traductive cu implicaţia glosării. Aplicaţie pe textul Bibliei de la Blaj*, în „Annales Universitatis Apulensis. Series Philologica", nr. 13/ 4/ 2012, p. 253-276.

[1] Georgiana Lungu-Badea, *Mic dicţionar de termeni utilizaţi în teoria, practica şi didactica traducerii*, Editura Universităţii de Vest, Timişoara, 2008, p. 102.

BDD-V3585 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 17:02:35 UTC)

titluri, subtitluri şi note, în cadrul structurilor paratextuale, care generează paratextul[2]. Reprezentând de multe ori un cuvânt, o frază, o serie de cuvinte, glosele legitimează în text vocea traducătorului. Potrivit lui Eugene A. Nida, o traducere cu ajutorul gloselor are avantajul de a oferi cititorului informaţii importante cu privire la limba şi cultura textului-sursă (Nida 1964: 67). Cercetătorul american recomanda utilizarea glosării „not only to explain some of the formal features which could not be adequately represented, but also to make intelligible some of the formal equivalents employed, for such expressions may have significance only in terms of the source language or culture" (Nida 1964: 166). Definită de Al. Gafton drept „o formă perfecţionată de împlinire a textului în limba ţintă" (Gafton 2005: 45), glosarea oferă repere cu un conţinut variat cititorului, necesare pentru înţelegerea corectă şi completă a unor situaţii de traducere şi a conţinutului textual. Deşi textul tradus cu ajutorul glosării determină creşterea inteligibilităţii, această strategie de traducere are dezavantajul segmentării lecturii cititorului. Glosarea este o tehnică universală prin care traducătorul extinde textul-sursă şi vizează elemente de limbă, cultură, civilizaţie, care sunt considerate ca fiind neaccesibile în imediata apropiere cititorului. Deoarece această strategie are un caracter predominant explicativ, cercetătorii nu au ajuns la un consens cu privire la terminologia utilizată şi vehiculează, în acest sens, termeni precum: explicitare, glosă sau nota traducătorului, aceştia, desemnând, în general, un comentariu, o explicaţie a unei unităţi de traducere.

Chiar dacă nu există o unitate de opinie cu privire la clasificarea acestor note de traducere, două elemente rămân uşor vizibile în cercetarea traductologică şi anume: informarea potenţialilor traducători şi furnizarea de repere pentru traducerile ulterioare. Întrucât nu poate exista un model general de sistematizare, metoda de cercetare inductivă este cea care trebuie să primeze în clasificarea acestor note traductologice. Încercând să clarifice anumite carenţe ale traducerii, cărturarii adnotează completări, explicitări, serii sinonimice, omisiuni, trimiteri către alte surse, glosele variind, de fapt, în funcţie de necesităţile textuale. În lucrarea dedicată studierii traducerii vechilor texte biblice, intitulată *După Luther*, Al. Gafton realizează o tipologie rafinată a gloselor, împărţindu-le în trei categorii principale: glose explicative, completive şi orientative (Gafton 2005: 45).

Glosele sunt prezente atât în textele de natură religioasă, cât şi în texte de natură laică, permiţând cititorului să intre în contact direct cu anumite dificultăţi întâmpinate de traducători sau de revizori în procesul traducerii sau revizuirii. În textele biblice, cele mai numeroase sunt, de regulă, notele explicative, fiind redactate cu scopul de a aduce informaţii preţioase cu privire la termeni mai puţin sau deloc cunoscuţi din textul-sursă, de a explicita un context neclar, de a suplini textul prin anumite nuanţări necesare depăşirii limitelor impuse traducătorului de limba-ţintă.

[2] Eugen Munteanu, *Tradiţia biblică românească. Coordonate, Stadiu al cercetării, Potenţial* (Cuvânt în deschiderea lucrărilor Simpozionului), în *Receptarea Sfintei Scripturi: între filologie, hermeneutică şi traductologie*, Lucrările Simpozionului Naţional „Explorări în tradiţia biblică românească şi europeană", Iaşi, 28-29 octombrie 2010, p. 15.

BDD-V3585 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 17:02:35 UTC)

Astfel, sunt explicaţi termeni de origine latină, greacă, slavonă etc. din textele-sursă avute în vedere şi realităţi necunoscute precum cele din sfera plantelor, animalelor, numelor proprii etc.. Spre deosebire de acestea, glosele completive, reprezentate în paratext printr-un cuvânt, o sintagmă, o propoziţie sau o frază, într-un număr mai redus, sunt cerute de limba textului-ţintă pentru a aduce o completare de sens. Un alt tip de adnotări este reprezentat de sinonime sau de seriile sinonimice. Ocupând un spaţiu mult mai redus decât sinonimele, seriile sinonimice sunt preluate de traducătorii vechilor texte biblice româneşti, de obicei, din ediţiile de prestigiu pe care aceştia le traduc sau sunt elaborate după modelul textelor-sursă, rezultând serii de sinonime din limbile de cultură (latină, greacă, slavonă). Redactate pentru o mai bună înţelegere a textului, sinonimele oferă receptorului o variantă secundară de traducere şi, în acelaşi timp, un nou termen mult mai accesibil prin cuvintele existente în limbă. Din dorinţa de a se face înţeleşi, traducătorii vechilor texte biblice prezintă, prin intermediul gloselor, o metodă elaborată de lucru, întocmind prin aceste serii de cuvinte scurte „dicţionare" pentru a face mai accesibil textul.

În predosloviile textelor biblice, sunt prezentate, în mod explicit, alături de alte informaţii importante, sursa sau sursele traducerii. Aceste afirmaţii sunt întărite prin glose adnotate unor cuvinte de origine greacă, latină sau slavonă, iar, în unele situaţii, traducătorii semnalează contextele care nu coincid cu alte versiuni paralele, citând autoritatea textului de bază. Prin intermediul elementelor paratextuale, traducătorii se asigură de corectitudinea şi clariatea unor pasaje care pot provoca înţelegerea eronată a sensului şi indică contextele de traducere problematice. O atenţie sporită este dată de traducători gloselor care fac trimitere la textele-sursă sau la alte texte utilizate pentru comparaţie şi control în traducere. Multe dintre trimiterile la aceste texte prilejuiesc receptorilor o înţelegere mai bună a metodei de traducere şi relaţionarea cu alte posibile izvoare. Prezenţa în număr atât de mare a gloselor în vechile texte biblice româneşti dovedeşte acribia filologică a traducătorilor şi, mai ales, faptul că aceştia deţineau o concepţie şi metode de traducere adecvate textului pe care îl traduceau. În analiza aparatului paratextual al textelor biblice un aspect important este forma dorită de traducători şi revizori pentru varianta definitivă. Întrucât, Şerban Cantacuzino, domnitorul care a patronat apariţia *Bibliei* de la Bucureşti (1688), se aştepta la o ediţie de o valoare asemănătoare cu textele biblice occidentale, revizorii au ales să realizeze o ediţie îngrijită, demnă să reprezinte spaţiul lingvistic românesc. Aceeaşi situaţie poate fi identificată şi în cazul textului biblic tipărit la Blaj, în 1795. Totodată, Samuil Micu, traducătorul acestui text biblic, şi episcopul Ioan Bob, susţinătorul financiar şi unul dintre revizorii textului blăjean, doresc o ediţie erudită, care să se ridice la statutul textului cantacuzinesc, deziderat care în timp s-a dovedit a fi îndeplinit. Maniera complexă de editare a textului şi a aparatului crititc a fost elaborată de Samuil Micu în colaborare cu revizorii numiţi de episcop; noua ediţie de la Blaj fiind înzestrată cu mai multe texte complementare cu un conţinut bogat, între care se află şi textele introductive ale *Bibliei* şi introduceri la grupuri de cărţi şi la fiecare carte în parte. Aceste rezumate pe capitole, redactate în primă fază de către Samuil Micu, au fost

BDD-V3585 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 17:02:35 UTC)

corectate şi extinse, în primă fază cu un alt scris, fiind atribuite lui Dimitrie Căian (Pavel 2007: 108). Aparatul critic al *Bibliei* de la Blaj deţine un impresionant număr de note, introduceri la anumite grupuri de cărţi şi la fiecare carte în parte, precum şi rezumate ale capitolelor. În prima formă a manuscrisului *Bibliei* nu există introduceri ale cărţilor biblice, însă în cea de a doua variantă utilizată pentru tipar, Samuil Micu redactează scurte introduceri, care ar fi fost impuse de Ioan Bob, episcopul care va susţine financiar tipărirea *Bibliei* din 1795. Episcopul însuşi va supraveghea verificarea *Bibliei* alături de cărturarii blăjeni: Dimitrie Căian, Gherman Peterlaki şi Vasile Filipan, iar primului dintre aceştia îi sunt atribuite rezumatele capitolelor biblice. În această privinţă, Niculina Iacob a demonstrat în studiul *Limba şi stilul Vulgatei de la Blaj* faptul că cei care s-au ocupat de întocmirea predosloviilor *Bibliei* de la Blaj (1795), printre care se afla şi Samuil Micu, s-au inspirat din traducerea lui Aron, iar de multe ori le-au copiat[3]. Samuil Micu realizase pentru tipărire două studii introductive: *Despre S. Scriptură* şi un studiu introductiv la Noul Testament. Cele două introduceri, din anumite motive, nu sunt incluse în varianta tipărită, însă primul dintre aceste studii este inserat în formă scurtată şi cu modificări consistente (Chindriş 2010: 336-337). Există însă adnotări în B1795 care nu se regăsesc în aparatul paratextual al ediţiei Franeker, note care fac trimitere la textul ebraic şi la textul latin al *Vulgatei*. Ar putea fi vorba despre o ediţie poliglotă îngrijită de Gui-Michel le Jay, apărută la Paris, în 1645 sau texte de tipul celor îngrijite de Brian Walton, la Londra, între 1653-1657. O notă redactată de către Samuil Micu la cartea Iona, 4: 5 face trimitere la *Parimiile preste an* ale lui Dosoftei, din 1683 (Pavel 2007: 101-104).

Ediţia *Bibliei* de la Franeker[4], realizată de elenistul olandez Lambert Bos în 1709, este ediţia-sursă a traducerii lui Samuil Micu. Septuaginta realizată de Lambert Bos face trimitere la numeroase traduceri ale textului biblic, fiind prevăzută cu o prefaţă. Un exemplar din această ediţie se află la Biblioteca Filialei din Cluj Napoca a Academiei Române, cotele B 6709 şi R 81820. Volumul include două hărţi, dar şi imagini ale unor pasaje biblice, realizate de Franciscus Halma. Informaţii inedite cu privire la sursele utilizate de către Samuil Micu în traducerea Bibliei din 1795 ne sunt furnizate de către Ioan Chindriş şi Eugen Pavel. Ediţia olandeză menţionată fusese stabilită prin confruntarea variantelor din Codex Alexandrinus (A), Codex Vaticanus (B), care datează din secolul al IV-lea, a versiunilor lui Aquila,

[3] Niculina Iacob, *Limba şi stilul Vulgatei de la Blaj*, în *Biblia Vulgata. Blaj, 1760-1761*, ediţie princeps după manuscris inedit, coordonatori Ioan Chindriş şi Niculina Iacob, vol. V, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2008, p. 791.

[4] Titlul complet: *Η ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΕΒΔΟΜΗΚΟΝΤΑ. VETUS TESTAMENTUM EX VERSIONE SEPTUAGINTA INERPRETUM. Secundum exemplar Vaticanum Romae editum, accuratissime denuo recognitum, una cum scholiis ejusdem editionis, variis manuscriptorum codicum veterumque exemplarium lectionibus, nec non fragmentis versionum Aquilae, Symachi Theodothionis. Summa cura edidit Lambertus Bos, L. Gr. in Acad. Franeq. Professor. Franequerae. Excudit Francisus Halma, Illustr. Frisiae Ord. atque eorundem Academiae typogr. ordinar. MDCCIX.*

BDD-V3585 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 17:02:35 UTC)

Symmachos şi Theodotion, prin comparaţii cu Tetrapla, preluate din Hexapla lui Origen, printr-o paralelă critică între Biblia Complutensis, editată la Alcalá de Henares între 1514 şi 1517, Biblia Aldina, din 1518, de la Veneţia, cu ediţia derivată, tipărită la Frankfurt în 1597, şi între Biblia Romana, apărută, sub auspiciile lui Sixtus al V-lea, în 1587 (Pavel, 2007: 97). Eugen Pavel a recunoscut în corpul Bibliei de la 1795 Psaltirea apărută la Blaj, în 1764 (reeditată în 1773, 1780 şi 1786) (Pavel 2007: 119), o glosă din Cartea Leviţilor, 6: 31 precizează examinarea de către Samuil Micu a unei surse slavone, identificată în ediţia din 1663 a Bibliei de la Ostrog, iar prezenţa în B1795 a Rugăciunii regelui Manase, inexistentă în ediţia Franeker sau în altă traducere românească, trimite la textul Vulgatei, din 1592 (retipărită în 1690) (Pavel, 2001: 6). Metoda notelor marginale şi de subsol, asimilată şi în textele biblice româneşti, după ediţiile critice latineşti, o întâlnim şi în cărţile *Noului Testament de la Bălgrad* (1648). Fiecare pagină a acestui text deţine un spaţiu pe care traducătorii îl utilizează pentru trimiteri la capitole şi versete din cărţile textului biblic şi, totodată, pentru explicarea unor termeni latineşti, greceşti, slavoneşti şi maghiari. Aceste adnotări sunt ţesute cu trimiteri de ordin teologic, reflectând, în general, dificultăţile de la nivelul limbii întâmpinate de autori[5]. În privinţa Vechiului Testament, ediţia Franeker, din 1709, editată de Lambert Bos, prezintă un aparat critic riguros şi abundent, model perpetuat şi în traducerea lui Samuil Micu.

2. Tipuri de glose în textul *Bibliei* de la Blaj (1795)

Aparţinând metatextului, cele 1631 de glose identificate în B1795, deşi nu sunt clasificate în mod evident, pot fi sistematizate atât prin diferitele lor trimiteri, cât şi prin funcţia pe care o îndeplinesc pentru receptor. Cu toate că deţinea opţiunea de a realiza o traducere simplă, fără implicarea unor astfel de elemente paratextuale, cărturarul optează pentru glosare, una dintre tehnicile de traducere care asigurau informarea potenţialilor cititori, dar şi furnizarea de repere pentru traducerile ulterioare. Am realizat o clasificare a gloselor B1795 după conţinutul acestora şi după trimiterile către diferitele surse-model utilizate de traducător. După cum am menţionat mai sus, nu există un acord asupra unei clasificări a gloselor biblice. În studiile dedicate traducerii textului sacru există tipuri de glose sinonimice, glose explicative, termen adoptat de majoritatea cercetătorilor, glose completive, termen utilizat de către Alexandru Gafton pentru a desemna notele care au rolul de a întregi textul, fiind cerute de limba în care se traduce (Gafton 2005: 45), sau semi-glose, termen elaborat de către unii cercetători cu referire la sintagme sau propoziţii explicative utilizate în textul biblic. Numărul gloselor în *Biblia* de la Blaj este semnificativ, fie că sunt alcătuite dintr-un singur element sau din unităţi mai mari precum un întreg enunţ, acestea deţin un important conţinut cultural şi lingvistic al epocii din care fac parte.

[5] Gabriel Ţepelea, *Studii de istorie şi limbă literară*, Editura Minerva, Bucureşti, 1970, p. 13.

BDD-V3585 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 17:02:35 UTC)

2.1. Tipuri de glose clasificate după conţinut

2.1.1. Glose explicative

Destinate cititorului, glosele explicative identificate în B1795 au un conţinut valoros prin diversitatea de informaţii aduse, oferind posibilitatea de a avea o privire mai profundă asupra fenomenului lingvistic, asupra procesului de traducere, asupra termenilor religioşi, precum şi asupra elementelor constitutive ale ritualului creştin. O astfel de glosare permite cititorului să înţeleagă cât mai clar anumite realităţi necunoscute. În contextul unor pasaje mai puţin accesibile înţelegerii receptorului, glosele explicative pot avea funcţia de conectori în fluxul lecturii, uşurând considerabil interpretarea textului biblic. Un alt obiectiv important îndeplinit prin intermediul gloselor explicative îl constituie explicitarea unor termeni din limbile de cultură. Aceste precizări sunt importante totodată pentru identificarea ponderii termenilor de împrumut şi pentru înţelegerea fără echivoc a sensului de către cititorii textului biblic. Unele cuvinte considerate necunoscute alături de referentul lor sunt explicate sau comentate pentru a preciza echivalentul din spaţiul lingvistic românesc, evitând astfel, o neînţelegere şi lărgind spaţiul de cunoaştere al receptorului. Într-un număr mult mai mare decât celelalte glose, notele explicative din B1795 deţin un conţinut informaţional diversificat, după cum urmează:

- unităţi de măsură: *Iară gomor era a zeacea parte din trei măsuri (a)*, n. 36. (a): *Gomor era a zeacea parte a unei măsuri jidoveşti, carea să chema ifi. Osibite sânt aceale măsuri de ale noastre* (Iş., 17:7);

- pietre: *stâlpi de parin (b)*, n. (b) *Parin, piiatră din ostrovul Paros* (Est., 1:6);

- plante: *Pârga ariei (e)*, n. (e): *Adecă: pârgă holdelor* (Iş., 22:29); *teascului* (j), n. (j) *Adecă: a viilor* (Iş., 22:29); *ariot (a)*, n. (a) *Adecă: verdeţuri* (4Reg., 4:39); *Acanul cel (a) din Livan*, n. (a): *Un spin* (4 Reg., 14:9); *ramurul (a)*, n. (a): *Adecă: păducelul* (Ps., 57:9); *agurida (a)*, n. (a) *Agurida: strugur acru* (Pild., 10:27); *mirsinul (e)*, n. (e) *Lemn fără de rod* (Ier., 17:6); *archeut copt (a)*, n. (a) *Iuniper, ceatenă sau jniiapăn* (Os., 1:9); *şi strugurul sfinţeniei tale (a)*, n. (a) *şi strugurul sfinţeniei tale, adecă al anului, sau din anul care easte sfinţit şi de odihnă* (Lv., 25:5);

- animale: *colunul (a)*, n. (a): *Asin sălbatec* (Iov, 39:5); *unicornul (b)*, n. (b): *Dobitoc cu un corn* (Iov., 39:9);

- alimente: *havone (v)*, n. (v) *Adecă: plăcinte* (Ier., 44:19);

- vestimentaţie: *chidare (b)*, n. (b) *Acoperemânt capului, mitră.* (Iş., 28:36);

- termeni religioşi: *ceale zeace cuvinte (a)*, n. (a) *Cuvintele legii, ceale zeace porunci* (Iş., 34:28);

- toponime: *Aravotul (a)*, n. (a) *În Aravotul, adecă în câmpiile lui Moav* (Nm., 26:3);

- elemente ale ritualului religios: *căţiile (e)*, n. (e) *Vas în care să pune pune tămâia, în care să face fum mirositoriu* (Iş., 25:29);

- explicitări cu tematică biblică: n. (j): *În ce stă pocăinţa cea adevărată ne învaţă, că gândurile şi poftele ceale reale să le lepădăm* (Is., 1:16);

BDD-V3585 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 17:02:35 UTC)

- explicitări pentru clarificarea conţinutului: *Voi sânteţi lumina lumii; nu poate cetatea să se ascunză deasupra muntelui stând (b)*, n. (b) *Adecă: cetatea care stă deasupra muntelui nu să poate ascunde* (Mt., 5:14);

- explicitări ale unor nume proprii: *Şi au preste sine împărat pre îngerul adâncului, numele lui jidoveaşte easte Avadon şi pe elinie, Apolion (a)*, n. (a) *Adecă: cel ce piiarde* (Apoc., 9:11);

- explicitări de natură lingvistică: *zi una (v)*, n. (v) *În limba jidovească nu să zice întâiu, întâie, în loc de a zice întâiu să zice unul, şi în loc de întâie să zice una, precum şi aici ar trebui să zicem: zioa întâie* (Fc., 1:5).

În general, notele în traducere au două funcţii: să corecteze discrepanţele lingvistice şi culturale şi să ofere echivalenţe potrivite diferitor realităţi lingvistice şi extralingvistice precum: măsuri, vestimentaţie, vegetaţie, animalele, însă acestea aduc, în acelaşi timp, şi date suplimentare pentru înţelegerea istoriei şi culturii (Nida 1964: 138-139). Acest tip de traducere este deosebit de frecvent în cazul textelor de natură biblică, indiferent de epoca în care au apărut sau de traducător, iar majoritatea gloselor sunt adevărate lecţiuni cu un conţinut teologic.

2.1.2. Glose completive

Strategia glosării împleteşte vocea textului-sursă cu cea a traducătorului, eliminând ambiguităţile şi aducând completări logicii textului. Glose completive inventariate sunt rezultatul necesităţii resimţite de către cărturarul român în încercarea sa de a exprima cât mai precis sensul, de a clarifica contextul enunţiativ, de a se elibera oarecum de constrângerile impuse de o traducere dominată de literalitate şi de structurile rigide ale celor două limbi intrate în contact prin procesul traducerii. Această categorie de glose este reprezentată de cele mai multe ori de unităţi traductologice mici şi medii, la nivelul cuvântului sau al propoziţiei, dar pot ajunge, în cazul B1795, până la nivelul enunţului. Acestea suplinesc nevoi şi carenţe ale limbii române, încorporând în majoritatea situaţiilor forme verbale sau substantivale variate. În cazul pronumelui am întâlnit o singură ocurenţă. Alegem spre exemplificare următoarele versete: *Şi au trimis împăratul cărţi prin mâinile solilor în Ierusalim şi în cetăţile Iudeii (a), să umble după legile ceale străine ale pământului*, n. (a) *Poruncind.* (1 Mac., 1: 46); *Şi s-au omorât doaozeci de mii şi cinci sute (v) şi şeasă sute de călăraşi*, n. (v) *De pedestraşi.* (2 Mac., 10:31); *Înţelepciunea tuturor celor de demult o va cerca (a) şi în prorocii să va îndeletnici.* n. (a) *Cel înţelept* (Sir., 39: 1); *Aceasta e rău întru toate ceale ce să fac supt soare, că o întâmplare easte tuturor, încă şi inima fiilor oamenilor s-au umplut de răutate şi rătăcire in inima lor până trăiesc, şi mai pre urmă (b) la cei morţi*, n. (b) *Să vor pogorî* (Eccl., 9:3); *Unii (v), Ioan Botezătoriul*, n. (v) *Unii zic că eşti* (Mt., 16:14).

2.1.3. Glose sinonimice

Minuţios compilate de filologul român, sinonimele întâlnite în 42 de glose ale lui Samuil Micu reflectă modelul de critică textuală al ediţiei Franeker, realizat de Lambert Bos (Pavel 2001: 5). Această categorie este reprezentată de două tipuri de sinonime, şi anume: glosarea unui singur termen sau încorporarea a două sau mai

BDD-V3585 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 17:02:35 UTC)

multe unităţi lexicale diferite (serii sinonimice). Sinonimia este pentru Samuil Micu un procedeu lexical necesar şi avantajos în procesul traducerii prin trăsăturile pe care le întruneşte: de identitate, corespondenţă, similitudine la nivelul sensului, oferind cititorului posibilitatea substituirii termenilor în acelaşi context.

Glosele sinonimice ne permit observarea nivelului lexical atins de limba română la sfârşitul secolului al XVIII-lea, precum şi a tehnicii de traducere atât de importantă la acest nivel. Alegem câteva exemple dintre cele mai relevante: *Iară aceasta va fi porunca (a): ucigaşului carele va fugi acolo şi va trăi, tot cel ce va lovi pre deaproapele sau făr de voie, şi nu l-au fost urât pre el mai inainte de ieri şi de alaltaieri*, n. (a) *Leagea, rânduiala* (Dt., 19:4); *Nu (a) glumi cu omul neînvăţat,* n. (a) *Nu te juca, nu râde, nu te amesteca* (Sir., 8:5); *ca să nu să necinstească (b) mai-marii tăi*, n. (b) *Părinţii, moşii, strămoşii* (Sir., 8:5); *ceale din început (a)*, n. (a) *Ceale trecute* (Sol., 8:8); *Şi ai luat vasele laudei (g) tale din aurul Mieu şi din argintul Mieu, care l-am dat ţie, şi ţ-ai făcut ţie chipuri bărbăteşti şi ai curvit întru eale.* 17. (g) *Frumseaţii, podoabei.* (Iez., 16:17). O serie sinonimică redactată sub influenţa modelului grecesc o putem observa în *Cântarea Cântărilor*, 3:9, n. (a): *Pat şi-au făcut şie împăratul Solomon din leamnele Livanului,* n. (a) *Grece. foreion, unii pat, alţii tron sau jilţ, alţii leptică sau lectică, alţii car domnesc tălmăcesc cuvântul acesta; iară din firea sa, foreion însămneazâ ori pat, ori scaon, cu care te porţi.* În seria sinonimică din Fc., 49:3, Samuil Micu nota pentru termenul *cumplit* astfel: *„Grece.: scliros, latin.: durus, adecă vârtos, greu, aspru, cumplit;".* Prin echivalenţele corespunzătoare din limba latină şi limba greacă se reflectă metoda rafinată de redactare a lui Samuil Micu. Acest fenomen îl putem constata şi pentru cuvântul *desişurile* în adnotarea făcută la versetul 13, capitolul 34, din *Ieşirea* unde sunt prezentate echivalenţele din limba latină şi din limba greacă: *Era la păgâni pădure unde jertvea, apoi juca într-acea pădure, carea greceaşte alsi, latineaşte lucus să zice.* În majoritatea versetelor analizate, Samuil Micu este consecvent cu *Biblia* de la Bucureşti, păstrând termenii acesteia, însă glosează în notele sale sinonime adecvate limbii timpului său, precum putem observa în următorul verset: *Şi m-au băgat pre mine acolo şi, iată, un bărbat; şi vedearea (a) lui era ca vedearea aramei sclipitoare şi în mâna lui era aşă de ziditori şi trestie de măsurat, şi el sta la poartă*, n. (a) *Faţa, chipul* (Iez., 40:3); *Iară aceasta va fi porunca (a)*, n. (a) *Leagea, rânduiala* (Dt., 19:4); *că vinul îi va arde pre ei! (e)*, n. (e) *Petrecând la beutură* (Is., 5:12). Alte exemple de serii sinonimice sunt cele din contextele 41:29 din Cartea Facerii: *îndestulare (b)*, n. (b) *Îndestulare, prisosinţă, ieftinătate, bucate destule* (Fc., 41:29) şi din contextul 10:29, din Matei: *as (e)*, nota (e) *Asariu, asse sau filearіu* (Mt., 10:29). Contextele care prezintă sinonime glosate aduc unele lămuriri asupra sensului în locurile în care acestea nu erau destul de clare. Alte situaţii de sinonimie identificate sunt: *să purta (b) corabiia*, n. (b) *înota, plutea* (Fc., 7:18); *să întărea (v)*, n. (v) *Să înmulţea* (Fc., 7:19); *(b) duhul*, n. (b) *Vântul, aerul* (Eccl., 1:6); *că migăială (g) rea*, n. (g) *Cuprindere, învăluială* (Eccl., 1:13); *şi am zidit turn (b) în mijlocul*, n. (b) *Besearică, oltariu* (Is., 5:2); *pământean (b)*, n. (b) *Moştean* (Ier., 14:9); *pârjolind (a)*, n. (a) *Usturând* (Ier., 20:9); *legătură (b)*, n. (b) *Aşezământ, testamânt* (Iez., 16:8); *laudei (g)*, n. (g) *frumuseaţii, podoabei* (Iez., 16:17); *lăpădăturile (b)*, n. (b) *Rămăşiţele* (Sol., 13:12); *lepros (a)*, n. (a) *Bubos* (Mt., 8:2); *neputincios (b)*, n. (b) *Slăbănog* (Mt., 8:6); *să un aveţi (b)*, n. (b) *Să nu*

BDD-V3585 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 17:02:35 UTC)

agonisiţi (Mt., 10:9); *mai aleşi voi (j)*, n. (j) *Buni* (Mt., 10:31); *odihnă (v)*, n. (v) *Răpaus* (Mt., 11: 29).

2.1.4. Glose care conţin variante secundare de traducere

O altă categorie importantă de glose din cadrul aparatului paratextual al *Bibliei* de la Blaj constă în variante secundare de traducere, redactate de traducătorul ardelean sau de revizorii acestui text. Întrucât textul biblic implică un grad ridicat de dificultate în transpunerea mesajului biblic, traducătorii fiind de multe ori condiţionaţi de limitele literalităţii şi de o tradiţie textuală anterioară, glosarea rămâne pentru traducători şi revizori singura modalitate de corectare, de exerciţiu traductologic, de completare, de exprimare a unor conţinuturi din limba-sursă pe care limba-ţintă nu le permite. Acest tip de note traductologice, inventariate într-un număr considerabil, sunt caracterizate de grade diferite de dificultate, evidenţiind, în special, nevoia traducătorului de a suplini înţelesul versetului tradus şi nesiguranţa în traducerea efectuată prin modificări la nivelul gramatical, lexical şi al topicii etc..

Activitatea de traducere implică compararea şi consulatarea, în cazul textelor studiate, a altor versiuni biblice, în limba română sau în alte limbi de cultură, ceee ce a determinat traducătorii să revină în multe situaţii asupra unor opţiuni anterioare. Chiar dacă versetele şi adnotările nu prezintă diferenţe considerabile, acestea atrag atenţia asupra unor contexte care au pus reale probleme cărturarilor în actul de traducere. Conştient de problemele pe care le impune traducerea acestui tip de text, Samuil Micu apelează la strategia glosării cu scopul precis de a acoperi neajunsurile unei traduceri literale şi pentru echivalarea sub aspect formal şi de conţinut a textului biblic. Variantele secundare de traducere, reprezentate de un singur termen, grup de cuvinte şi chiar de un verset întreg au o importanţă majoră prin faptul că permit criticului de text biblic şi traducătorilor ulteriori să identifice sensuri şi noi posibilităţi de înţelegere a traducerii. Scopul traducerii realizate de Samuil Micu nu a fost corectarea şi amendarea textului *Bibliei* de la Bucureşti, ci de a realiza o nouă traducere care să reflecte stadiul de evoluţie al limbii române din secolul al XVIII-lea şi care să se situeze în cadrul unei traduceri fidele originalului grecesc. Prin aceste note, traducătorul ardelean a pus în lumină anumite situaţii de traducere redate în mod neclar, din motive de topică sau chiar de sintaxă, care impuneau mai multă precizie în vederea păstrării corectitudii şi a fidelităţii. Nivelul lexical al acestor contexte de traducere pune în evidenţă contribuţii importante prin valorificarea de către traducători a elementelor moştenite din latină şi a numeroasele împrumuturi din limba greacă. Glosele care conţin variante secudare de traducere nu prezintă unitate, încadrarea lor în acestă categorie fiind realizată, în mod intuitiv, după conţinut. Redactarea acestui tip de lecţiuni este datorată mai multor cauze, după cum am punctat mai sus. Numărul acestei categorii este destul de mare, însumând peste două sute de variante secundare de traducere. Acest tip de variante secundare de traducere inventariate au dimensiuni mari sau medii, fiind construite sub aspect lingvistic după specificul limbii române, îndepărtându-se de structura şi topica textului-sursă grecesc, rezultând astfel opţiuni de traducere îmbunătăţite sub

BDD-V3585 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 17:02:35 UTC)

aspect stilistic. Din dorința de a oferi mai multă precizie și unele clarificări suplimentare, traducătorul recurge la aceste forme sucundare de traducere inserate în aparatul paratextual, care nu sunt caracterizate de o modificare formală subtanțială și nici a sensului. Enumerăm unele contexte din B1795: *Pentru aceaea (z)*, n. (z) *Pentru această pricină* (Fc., 2:24); *în veaci oameni numiți (v)*, n. (v) *de demult vestiți* (Fc., 6:4); *să hrănești (a) sămânța*, n. (a) *Ca să rămâie sămânță* (Fc., 7:3); *Curcubeul Mieu*, n. (a) *Arcul* (Fc., 9:13); *fiind după dânsul (a)*, n. (a) *După ușe* (Fc., 18:10); *Capiștile (a)*, n. (a) *Jertvenicile* (Iș., 34:13).

2.2. Tipuri de glose clasificate după trimiterea la traduceri diferite și la alți traducători ai Sfintei Scripturi

2.2.1. Glose cu trimiterea către un singur text

2.2.1.1. Glose care fac trimitere la B1688

Referirile la textul biblic de la 1688 sunt deosebit de numeroase în aparatul critic al B1795, depășind pentru Vechiul Testament numărul impresionant de 235. Cu un conținut variat, prezentând omisiuni, interpolări, variante secundare de traducere, termeni echivalenți, sinonime, acestea atestă valorificarea, în mare măsură, a ediției bucureștene. Prima traducere integrală în limba română a Bibliei reprezintă pentru Samuil Micu punctul de plecare pentru o nouă traducere după „izvodul elinesc". Importantele asemănări de natură lingvistică, deși logice, au determinat apariția afirmației că Samuil Micu nu a realizat o traducere într-adevăr nouă, ci doar o revizie a textului bucureștean[6]. Afirmația s-a dovedit a fi nefondată încă de la începutul secolului al XX-lea (Chindriș 2010: 324), iar acest lucru poate fi ușor observat în adnotările făcute B1795. Samuil Micu a plecat de la o bază lingvistică importantă prin consultarea textului de la 1688, glosele cu trimitere la acest text fiind cele mai numeroase în comparație cu celelalte texte menționate în paratext, prezentând de cele mai multe ori formulări precum: „*Bibliia cea veachie românească are*", „*În cea veachie nu să află", „În cea veachie lipsește"*. Din manuscrisele sale, Samuil Micu a preferat să treacă pentru ediția tipărită doar notele cu referire la B1688, absentând o mare parte dintre acestea care fac trimitere la alte texte consultate, dovedind astfel, importanța B1688 pentru traducerea sa (Chindriș 2010: 324). Glosele redactate cu referire la B1688 semnalează anumite contexte aparent neclare sau ilustrează tendința de înlocuire a termenilor considerați învechiți în raport cu limba literară din secolul său, după cum rezultă din exemplul următor: *ani cinci sute (v)*, n. (v) *În Bibliia cea veachie românească easte: ani trei sute și treizeci și cinci* (Fc., 11:11).

[6] N. I. Nicolaescu, *Scurt istoric al traducerii Sfintei Scripturi. Principiile ediții ale Bibliei în Biserica Ortodoxă Română*, în „Studii teologice", seria II, XXVI, nr. 7-8, 1974, p. 504.

BDD-V3585 © 2013 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 17:02:35 UTC)

2.2.1.2. Glose care fac trimitere la textul ebraic

În ceea ce priveşte trimiterile la textul ebraic, am putut constata două tendinţe generale: încercarea de a explicita unii termeni de origine ebraică (*13.(v) Neelasa e cuvânt jidovesc care însămnează bucurie, săltare*) şi consemnarea unor variante de traducere, precum cea corespunzătoare versetului 2:2 din Eccl.: 2. ((a) *În jidovie: nebunești? În letinie: râsul l-am*). Această sursă este prezentă şi forma manuscrisă (Chindriş 2010: 324), iar Samuil Micu face în peste 40 de contexte o comparaţie cu textul ebraic, după cum urmează: *Şi (v) au făcut Dumnezeu să răsară încă din pământ tot lemnul frumos la vedeare şi bun la mâncare*, n. (v) *În jidovie easte: şi făcusă Dumnezeu, ca să răsară din pământ tot lemnul frumos* (Fc., 2:9).

2.2.1.3. Glose care fac trimiteri la textul latinesc

Adnotările identificate cu referire la textul *Vulgatei* nu sunt atât de numeroase, prezentând, precum în celelalte tipuri de glose, variante secundare de traducere, lecţiuni ale unor termeni de origine latină, sinonime. Referirile la textul latinesc al Vulgatei pe care le-am identificat sunt următoarele: *cacela (b)*, n. (b) *Acela s-au luat din cea latinească pentru mai bun înțeles* (Fc., 13:8); *Iamin (v) în pustie*, n. (v) *Latin.: în loc de Iamin easte ape calde* (Fc., 36:24).

2.2.1.4. Glose cu trimitere la texte greceşti diferite

În cadrul aparatului critic al *Bibliei* de la Blaj am consemnat un număr de glose care cuprind referinţe la textul grecesc, la textul latinesc şi la textul ebraic. Deoarece o parte dintre glosele cu trimitere la textul ebraic şi la cel al Vulgatei nu se regăsesc în aparatul critic al ediţiei biblice a lui Lambert Bos, Samuil Micu a apelat probabil la o ediţie poliglotă a Sfintei Scripturi. O mărturie inedită o regăsim notată de către Timotei Cipariu, care menţiona utilizarea de către Samuil Micu a ediţiei greco-latine a lui François Vatable, şi în acest sens, Eugen Pavel, susţine posibilitatea ca Samuil Micu să fi comparat, într-o anumită fază, mai multe izvoare, prin parcurgerea ediţiilor poliglote care fructificau adnotările reputatului ebraist François Vatable (Pavel 2007: 104). Dintr-un număr de peste 40 de glose care discută originalul grecesc vom prezenta succint anumite situaţii de traducere cu privire la termeni de această origine. Un astfel de exemplu l-am indentificat în Ct., 3:9 unde putem urmări o serie sinonimică a termenului grecesc *φορειὸν*, după cum urmează: *9. (a) Grece. foreion, unii pat, alții tron sau jilț, alții leptică sau lectică, alții car domnesc tălmăcesc cuvântul acesta; iară din firea sa, foreion însămnează ori pat, ori scaon, cu care te porți.* Un alt exemplu l-am identificat în Lv., 8: 8 pentru a sublinia maniera atentă de selectare a termenilor şi precizia filologică: *8.(a)Unde am pus noi engolpion, greceaște easte loghion. Unde am pus noi arătarea şi adevărul, jidoveaște easte Urin şi Tumim.* Doar un număr redus de 12 glose fac trimitere la textul grecesc cunoscut sub numele de codicele Alexandrin al *Septuagintei*, redactat în Egipt, la Alexandria, de Hesychius unde îşi are originea şi codicele Vatican. Nu poate fi exclusă posibilitatea ca Samuil Micu să fi consultat la un moment dat şi acest text, însă mult mai sigur a utilizat în acest sens

BDD-V3585 © 2013 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 17:02:35 UTC)

notele de subsol ale ediţiei lui Lambert Bos. Glosele cu trimitere la textul de la Alexandria reprezintă variante secundare de traducere, care atestă spiritul critic al traducătorului. Pentru comparaţie prezentăm exemplele identificate: *după fealiu (e), pre pământ*, n. (e) *Bibliia grecească cea de la Alexandriia are: după fealiu şi după asemănare* (Fc., 1:11); *Să se facă luminători întru tăriia ceriului, ca să lumineaze pre pământ (dz), şi să despartă între zi şi între noapte*, n. (dz) *Bibliia cea de la Alexandriia are: să lumineaze pre pământ şi să stăpânească preste zi şi preste noapte* (Fc., 1:14); *ani patru sute (g)*, n. (g) *În Bibliia cea gre. de la Alexandriia: ani patru sute şi treizeci* (Fc., 11:13); *şi toate câte era ale lui (b)*, n. (b) *Alexandriia are: şi Lot cu dânsul* (Fc., 12:20).

O altă grupare importantă de glose face referire la cuvinte de origine grecească, explicitări ale unor termeni de origine grecească sau la traduceri ale textului grecesc, glosate minuţios pentru o mai bună înţelegere. Aceste adnotări ne arată tehnica cărturarului ardelean de a căuta echivalentul potrivit limbii şi realităţilor româneşti. Prezentăm glosele din această categorie: *Şi au sădit Dumnezeu raiu (b) în Edem*, n. (b) *În grecie easte grădină în loc de raiu, aşea şi mai jos* (Fc., 2:8); *râuri (g)*, n. (g) *În grecie în loc de râuri easte începături* (Fc., 2:10); *pământului (e)*, n. (e) *Grece.: ţarinii* (Fc., 2: 20); *Şi au pus (j) Dumnezeu somn în Adam şi au adormit*, n. (j) *Grece.: şi au slobozit Dumnezeu somn* (Fc., 2:21); *şi vor fi amândoi un trup (i)*, n. (i) *Grece.: spre un trup, adecă în traiul căsătoriei, sau precum unii zic naşterea de prunci* (Fc., 2:24).

2.2.1.5. Glose cu trimitere la un izvor slavon

Textul slavon la care se pare că a apelat Samuil Micu a fost identificat ca fiind ediţia de la Moscova, din 1663, o retipărire a *Bibliei* de la Ostrog, din 1580-1581 (Pavel 2007: 104). Redăm aceste note: *(a) Şi aceasta easte leagea berbeacului celui pentru păcat, Sfintele Sfintelor sânt: n.(a) Toate alte limbi aici încep cap. 7, numai cea grecească nu: încă şi ruşii, carii amintrilea urmează după cea grecească, aici pun cap. 7*. (Lv., 6: 31); *i-l va slobozi în pustie (a)*, n. (a) *În cea veachie românească Biblie şi cea rusască easte: şi-l va lăsa în pustie, şi va aduce ţapul preste sine fărădelegile în pământ neumblat* (Lv., 16:10).

2.2.1.6. Glose cu trimitere la *Parimiile preste an* ale lui Dosoftei, Iaşi, 1683

O notă prezentă în *Cartea Pildelor* 16:4 face posibilă identificarea unui alt text consultat de Samuil Micu pentru traducerea sa. Filologul ardelean apelase la *Parimiile preste an* ale lui Dosoftei, apărute la Iaşi, în 1683: *Frica Domnului easte învăţătură şi înţelepciune şi începutul măririi răspunde ei; şi mearge mărirea înaintea celor smeriţi (a)*, n. (a) *În Parimiiariul tipărit în Iaşi în anul 7191 [1683] şi în Trioadele tipărite în Ţara Românească, să află şi stihurile aceastea: 5. La om easte voirea inimii; iară de la Domnul răspunsul limbii. 6. Cât eşti de mare, atâta te smereaşte; şi vei afla milă înaintea Domnului Dumnezeu* (Pild., 16:4).

Trei adnotări diferite, din contextele: 3 Reg., 17:22; Pild., 11:26 şi Iona 3:5, fac trimitere, de asemenea, la acest text: *Şi s-au făcut aşea (a), şi s-au întors sufletul pruncului într-însul şi au strigat pruncul (b)*, n. (b) *În Parimie easte: şi au strigat Ilie şi au auzit Domnul glasul lui Ilie*. n. (b) *Într-acelaşi loc: au înviiat* (3 Reg., 17:22); C*el ce ţine grâul să-l lasă neamurilor, (a) iară binecuvântarea easte preste capul celui darnic*, n. (a) *În Parimie easte: şi cel ce vinde grâul scump îl blastămă norodul* (Pild., 11:26); *Şi au zis Domnul către Iona:*

BDD-V3585 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 17:02:35 UTC)

„Foarte te-ai supărat tu (a)?, n. (a) *În Parimie: şi au zis: „Foarte M-am scârbit Eu până la moarte*" (Iona, 3:5).

2.2.2. Glose care fac trimiteri la alţi traducători

Deosebit de consistente şi diversificate, glosele B1795 sunt destinate să elucideze unele contexte obscure şi lacunare, să dezambiguizeze anumite elemente echivoce, să lămurească situaţii de traducere cu un grad mai ridicat de dificultate prin trimiterea la textele-sursă. De natură să lanseze aprecieri cu privire la acomodarea semantică a unor termeni în limba română, glosele captează atenţia cititorului, avizat sau nu, prin informaţiile oferite asupra realităţilor necunoscute şi descriu o anumită noţiune prin echivalenţele acesteia din limba latină sau din limba greacă. Redactând glose cu trimitere spre o singură sursă prin „*Bibliia cea veachie*", fie la Biblia „*cea elinescă a celor şeaptezeci de dascăli"* sau cu trimitere spre surse multiple la texte precum: *Biblia* „*latinească*", „*sirienească*", „*jidovească*", „*aravicească*", Samuil Micu nu este nevoit să elaboreze o traducere foarte strictă, determinată de utilizarea unei singure versiuni, ci se află în situaţia complexă, dar favorabilă, de a observa mai bine problemele textelor-sursă şi ale limbii române. O privire asupra gloselor acestui text ne-ar determina să credem că acestea ar aparţine textului sursă al B1795 şi ar fi redactate în consecinţă de Lambert Bos, însă printr-o comparaţie atentă cu SEPT. FRANEK. am stabilit că Samuil Micu este autorul acestora, după cum reiese din următoarele adnotări alese pentru exemplificare:

- **trimiteri la Sfântului Ioan Gură de Aur**: Fc., 3:7: *Şi s-au deşchis ochii (a) amânduror, şi au cunoscut că era goli, si au cusut frunze de smochin, şi şi-au făcut acoperemânturi împregiurul trupului,* n. (a) *Nu de ochii cei trupeşti, ci de priceaperea minţii, Sfântul Ioan Gură de Aur.*; *Iară spre Cain şi spre jertvele lui nu s-au uitat (b)*, n. (b) *Adecă, i-au făcut pre ei să cunoască cum că voia aceluia şi place, iară nemulţămirea acestuia o lapădă. S. Ioan Gură de Aur* (Fc., 4:5);

- **trimiteri la traducerea Sfântului Ieronim**: Fc., 1:10: *Şi au numit Dumnezeu uscatul pământ şi adunările apelor le-au numit mări (d)*, n. (d) *Tot lacul şi toată adunarea apelor să numesc mări. S. Ieronim*;

- trimiteri la Sfântului Augustin: *nu va ieşi, cum ies slujnicile (a)*, n. (a) *nu să va duce aşea cum să duc roabele. S. Aug* (Iş., 21:7); *Pentru că sufletul fieştecărui trup sângele lui easte (v), şi Eu l-am dat voao pre jertvenic, ca să vă curăţiţi sufletele voastre, că sângele aceluia va face curăţenie pentru suflet,* n. (v) *Adecă, duhul cel vieţuitoriu în sânge easte. Sau precum Sfântul Augustin zice: viiaţa aceastâ vremealnică mai vârtos cu sânge să ţine în trup* (Lv., 17: 11);

- trimiteri la Sfântul Chiril: *întru care mă voiu arăta Eu ţie acolo (a)*, n. (a) *S. Chiril Alexand.: întru care Mă voiu cunoaşte ţie de acolo Dumnezeu* (Iş., 30:6); *(g) când vor întra în cortul mărturiei, să vor spăla cu apă, ca să nu moară*, n. (g) *S. Chiril Alex.: Şi-şi vor spăla mâinile şi picioarele cu apă, când vor întra în cortul mărturiei ca să nu moară* (Iş., 30:20); *pururea (v) întru întunearec la amiiazăzi vor fugi*, n. (v) *Ca să aperi pre cei năcăjiţi, carii scapă întru Tine. Vezi S. Chiril Alexa.: întru acel loc* (Is., 16:3);

- trimiteri la tălmăcirea lui Eusevie: *Şi va fi primpregiurul lui, de unde avea nădeajde de ajutoriu, întru carii au nădăjduit, aceia cu timpine şi cu alăute vor da războiu asupra*

BDD-V3585 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 17:02:35 UTC)

lui din schimbare (d), n. (d) *Eusevie tâlcuiaşte cuvântul acesta din schimbare, cum că din priiatini să vor face vrăjmaşi, ca cum ar zice: să vor muta, să vor schimba, şi din priiatini să vor face vrăjmaşi* (Is., 30:32).

2.2.3. Tipuri de glose care fac trimitere la texte biblice multiple

Dacă majoritatea gloselor prezentate mai sus îl au drept autor pe Samuil Micu, există şi situaţii în care filologul român preia glosele ediţiei de mare autoritate a lui Lambert Bos. Dintre notele încadrate în această categorie expunem următoarele exemple: *Şi va fi în ziua aceaea, astupava Domnul de la Izerul râului (v) până la Rinocuron (g), iară voi adunaţi pre fiii lui Israil unul câte unul. 12. (g) Achile, Simah şi Theodotion din jidovie au tălmăcit: „până la hotarul Eghiptului", precum are şi cea veche rumânească* (Is., 27:12); *Şi au zis Domnul Dumnezeu muierii (v)*, n. (v) *În grecie easte: ce ai făcut; în jidovie easte: ce easte aceasta ce ai făcut* (Fc., 3:13).

2.2.4. Glose care fac trimitere la traduceri variate fără precizarea autorului

Un număr important de glose fac trimitere la alte traduceri, nedeţinând însă şi precizarea autorului sau titlului traducerii. Prin aceste trimiteri, traducătorul B1795 atrage atenţia asupra unor contexte dificile, sugerând astfel şi consultarea altor traduceri. Glosele din această categorie conţin variante secundare de traducere, putând fi uşor identificate prin formulele următoare: „*Unii tălmăcesc:...*", „*În unele Biblii să ceteaşte:...*", „*În unele să află:...*", „*În unele nu să află:...*", „*După tălmăcirea dascalilor besearicii...*", „*Sânt carii aşea tălmacesc stihul aceasta:...*". Prezentăm un exemplu: *pre adunarea lor să nu să razeme ficaţii miei (v), că întru mâniia sa au omorât oameni*, n. (v) *Unii tălmăcesc: întru adunarea lor nu să vor grăi ceale înalte ale meale* (Fc., 49:6).

2.3. Glose orientative

Un număr mai mic de glose conţin informaţii formale privind orientarea cititorului în textul biblic, omiterea sau interpolarea unor segmente de text din alte texte biblice şi structurarea unor versete. Prezentăm exemplele identificate care fac parte din această categorie de glose: *Să nu fie vrăjitoare din featele lui Israil, şi să nu vrăjească nici pentru o făgăduinţă din fiii lui Israil (a)*, n. (a) *În unele, stihul 18 nu easte* (Dt., 23:18); *tăriei* (g), n. (g) *Aceaea tărie să înţăleage aici, carea s-au zis în Facere, cap 1, stih 6* (Dt., 33:26).

Bibliografie

A. Izvoare

B1795 = *Biblia, adecă Dumnezeiasca Scriptură a Legii Vechi şi a ceii Noao, care s-au tălmăcit de pre limba elinească pre înţălesul limbii româneşti* (...), Blaj, 1795. *Biblia de la Blaj (1795)*, *Ediţie jubiliară*, cu binecuvântarea Î.P.S. Lucian Mureşan, mitropolitul Bisericii Unite, coordonatorul ediţiei Ioan Chindriş, Roma, 2000.

BDD-V3585 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 17:02:35 UTC)

B. Literatură de specialitate

Chindriş 2001: Ioan Chindriş, *Secolele Bibliei de la Blaj*, în *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a legii vechi şi a ceii noao* (...) Blaj, 1795. *Biblia de la Blaj*, *Ediţie Jubiliară*, cu binecuvântarea Î.P.S. Lucian Mureşan, mitropolitul Bisericii Unite, Ioan Chindriş (coord.), Roma, 2000, p. 1-68.

Chindriş 2010: Ioan Chindriş, *Crâmpeie din Şcoala Ardeleană*, Editura DACIA XXI, Cluj-Napoca, 2010.

Gafton 2005: Alexandru Gafton *După Luther. Traducerea vechilor texte biblice*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2005.

Nida 1964: Eugene A. Nida, , *Toward a Science of Translating, With special Reference to Principles and procedures involved in Bible Translating*, Leiden, E. J. Brik, 1964.

Pavel 2007: Eugen Pavel, *Între filologie şi bibliofilie*, Biblioteca Apostrof, Cluj, 2007.

Pavel 2001: Eugen Pavel, *Un monument de limbă literară: Biblia lui Samuil Micu*, în *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a legii vechi şi a ceii noao,* Blaj, 1795. *Biblia de la Blaj*, *Ediţie Jubiliară*, cu binecuvântarea Î.P.S. Lucian Mureşan, mitropolitul Bisericii Unite, Ioan Chindriş (coord.), Roma, 2000, p. 1-22.

BDD-V3585 © 2013 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 17:02:35 UTC)